

УДК 349.2

Олена Гостюк,*здобувач кафедри приватного права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

КОНЦЕПЦІЯ ГІДНОЇ ПРАЦІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

У статті висвітлюється концепція гідної праці як елементу правової політики держави. Акцентовується увага, що програма гідної праці стоїть на порядку денному всієї міжнародної спільноти і покликана забезпечити міжнародний діалог серед урядів, роботодавців, найманих працівників і всього суспільства. Робиться висновок, що гідна праця є багатограним поняттям, що охоплює собою політичні, економічні, соціальні та культурні явища, які є передумовою для ефективної і продуктивної праці та сприяють досягненню суспільного, культурного і технічного прогресу з метою соціального захисту працівників, роботодавців та розкриття творчого і професійного потенціалу кожного з них. Держава як суб'єкт, що наділений соціальною владою, займає провідне місце в регулюванні відносин, що виникають у сфері праці, є гарантом реалізації концепції гідної праці.

Ключові слова: гідна праця, працівники, роботодавці, держава, захист трудових прав, правова політика держави, соціальний діалог, баланс інтересів.

Постановка проблеми. Зміни політичного, економічного, соціального устоїв суспільства неминуче ведуть до змін правового регулювання соціально-трудова відносин. Дані зміни повинні супроводжуватися паралельно з подальшим розширенням договірних відносин вдосконаленням соціального партнерства у сфері праці, забезпеченням повного захисту трудових прав як працівників, так і роботодавців.

Держава повинна забезпечити умови для реалізації прав як окремої особи так, і всіх членів суспільства [4, с. 38]. І головне – забезпечити гідну оплату праці для працюючого населення. Дана обставина нашою думкою про те, що імплементація прав людини у правовій системі веде до відповідних змін у механізмі правового регулювання, що, у свою чергу, є очевидною й та обставина, що права людини та їх охорона і захист є загальним орієнтиром, що об'єднує правові системи всіх держав, які проголосили себе правовими та демократичними [4, с. 38].

Стан дослідження. Дане питання, безсумнівно, є актуальним, але необхідно зазначити, що воно розкривалося, а інколи лише згадувалося на сторінках підручників, навчально-методичних посібників із трудового права, наукових статей тощо. А отже, спеціальних монографічних досліджень даній проблемі не було присвячено. Тим не менш окремі аспекти даної проблеми висвітлювалися у працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених, дослідників, зокрема таких: Л.Ю. Бугрова, Н.Д. Гетьманцевої, С.Ю. Головіної,

В.В. Жернакова, В.Л. Костюка, Р.З. Лівшиця, О.І. Процевського, В.І. Нікітінського, В.І. Прокопенка, С.С.Худякова, Шебанової А.І., Г.І. Чанишевої, В.І. Щербини, О.М. Ярошенка та інших учених.

|| **Метою** статті є дослідження гідної праці в контексті правової політики держави.

Виклад основного матеріалу. Добробут людини в будь-якому суспільстві є похідним від економіки, зростання продуктивності праці, поліпшення якості роботи та інших показників [1, с. 73]. Не можна при цьому забувати, що «вказані завдання в умовах дискредитаційних форм господарювання практично вирішеними бути не можуть» [2, с. 57]. Р. З. Лівшиць із цього приводу зазначав, що сучасне трудове законодавство ставить перед собою дві мети: економічну, яка полягає у сприянні зростанню та розвитку виробництва, та соціальну, що полягає у захисті інтересів праці [3, с. 49].

Право на працю є суб'єктивним правом людини. Саме завдяки праці людина задовольняє не тільки свої власні потреби, а й потреби суспільства, держави. Щоб жити, людина повинна працювати для задоволення своїх потреб, і, щоб ще задовольняти потреби суспільства, держави, людина у процесі самої праці повинна, крім усього іншого, вдосконалюватися. А щоб удосконалюватися, людина на праці повинна не існувати, а гідно жити. І саме тому держава повинна створити ті стартові умови, той базис, завдяки якому людина зможе себе реалізувати, приносячи

користь при цьому і собі, і суспільству, і державі [4, с. 38].

Якщо брати до уваги сучасне правове регулювання соціально-трудових відносин, то його основу у всіх країнах світу становлять норми і загальновизнані принципи міжнародного трудового права, що сформульовані в документах Міжнародної організації праці, розроблені і прийняті за досить тривалий період нормотворчої діяльності МОП. Так, 10 червня 2008 року Міжнародна конференція праці на її 97-й сесії одногослосно прийняла Декларацію МОП про соціальну справедливість задля справедливої глобалізації. У Декларації 2008 року відображено принципи, закладені у Філадельфійській декларації 1944 року та в Декларації про основоположні принципи і права у сфері праці 1998 року. Основні цілі діяльності МОП були сформульовані в преамбулі до Статуту МОП, а згодом деталізовані з урахуванням нових тенденцій у регулюванні трудових відносин у Філадельфійській декларації про цілі та завдання Міжнародної організації праці від 10 травня 1944 року, текст якої додається до Статуту, та Декларації про основоположні принципи і права у сфері праці від 18 червня 1998 року [5, с. 7].

Декларація сформулювала спільні зобов'язання представників урядів і організацій роботодавців та працівників 182 держав – членів МОП – щодо розширення можливостей досягнення прогресу і соціальної справедливості та визначила стратегічні завдання, що відображені в Програмі гідної праці МОП, вирішення яких спрямовано, передусім, на сприяння гідній зайнятості, розробку і розширення заходів соціального захисту, сприяння соціальному діалогу і трипартизму, дотримання міжнародних трудових норм, сприяння і реалізацію основних принципів і прав у сфері праці. Декларація, як і інші документи, стала слугувати основою для сприяння працівникам усіх країн домагатися соціально справедливих умов праці, що забезпечують їм гідну працю.

Визнання на високому рівні гідної праці стало легальною підставою для більш широкого його використання не тільки в нормах МОП, але й у нормативних угодах. Тому не випадково міністерство соціальної політики України, спільний представницький орган репрезентативних всеукраїнських об'єднань профспілок на національному рівні та спільний представницький орган сторони роботодавців на національному рівні, ґрунтуючись на положеннях Конституції України, Копенгагенської декларації щодо соціального розвитку (1995 р.), Європейської соціальної хартії (переглянутої) (1996 р.), Декларації

про засадничі принципи та права у сфері праці (1998 р.), Декларації Міжнародної організації праці щодо соціальної справедливості з метою справедливої глобалізації (2008 р.) та беручи до уваги, що економічний розвиток має велике значення, але не є достатнім для забезпечення рівності, соціального прогресу, подолання бідності і має поєднуватись із зусиллями держави та всього суспільства, спрямованими на реалізацію ефективної соціальної політики та допомогу вразливим верствам населення; прагнучи створити умови для нової культури співробітництва між сторонами, а також громадянським суспільством заради інтересів людини, зокрема забезпечення рівності прав всіх громадян та гарантій їх дотримання, зменшення безробіття та незахищеної зайнятості, усунення диспропорцій у рівнях доходів, ліквідації бар'єрів за ознакою статі, віку, національної та етнічної приналежності, особливих фізичних потреб, уклали Декларацію про соціальну справедливість: гідну працю та соціальний захист [6].

Сторони підтверджують, що в економічному та соціальному вимірах найпродуктивнішою є така державна політика, яка дозволяє людям максимально розкрити свій потенціал, таланти та можливості. Спільні зусилля мають бути спрямовані на забезпечення прав та свобод громадян України; досягнення збалансованого суспільного розвитку; усунення диспропорцій у доходах шляхом їх справедливого розподілу, зокрема, через ефективну систему оплати праці та соціального захисту; забезпечення узгодженості між можливостями економіки та потребами системи соціального захисту [6]. А отже, соціальний діалог між органами влади, представниками працівників та роботодавців є запорукою ефективного розв'язання соціальних проблем та забезпечення єднання суспільства на основі поваги до прав та законних інтересів громадян, підвищення рівня і якості їхнього життя, соціальної стабільності в державі.

Процес глобальної економічної інтеграції змушує Україну, як і більшість інших країн, зіштовхнутися з низкою серйозних проблем у сфері праці, пов'язаних з низьким рівнем заробітної плати, високим рівнем безробіття. А тому в сучасних умовах досягнення справедливих умов праці і загалом гідної праці в інтересах усього працюючого населення країни стало нагальною потребою і викликом часу.

Як нормативно, так і теоретично в юридичній літературі відсутнє визначення поняття гідної праці, разом із тим, як зауважує А.І. Шебанова, воно є досить важливим для реалізації її концепції [7, с. 2]. Адже програма гідної праці стоїть на по-

рядку денному всієї міжнародної спільноти і покликана забезпечити міжнародний діалог серед урядів, роботодавців, найманих працівників і всього суспільства з приводу того, що продуктивна зайнятість і гідна робота є ключовими елементами у досягненні мети, пов'язаної зі зміною ролі і місця людини в праці і в суспільстві для задоволення потреб і інтересів працівників, роботодавців, суспільства і держави. Як зазначає Н.Д. Гетьманцева, в сучасних умовах господарювання назріла об'єктивна необхідність в еволюції понять, форм, у яких виступають відносини працівник-роботодавець, та їх серцевини – трудових відносин – до якісно нового рівня розвитку: зміни методів організації самої праці, управління виробництвом, нових вимог до працівника, роботодавця з приводу організації трудових відносин, умов і змісту самої праці та якісно нового ставлення до людини праці з боку держави [8, с. 27]. У сучасних умовах господарювання, зауважує вчена, необхідна чітка концепція державної соціальної політики, за якої законодавство України повинно не лише регулювати взаємовідносини між працівниками й роботодавцями, визначаючи їх основні права й обов'язки, та встановлювати мінімальні соціальні гарантії, а й надавати можливість зробити ці взаємовідносини по-справжньому партнерськими, а інтереси сторін – збалансованими. Ідея збалансованості інтересів працівників і роботодавців ставить за мету перехід до інноваційного соціально-орієнтованого типу економічного розвитку, формування нового його механізму, що заснований на соціальній справедливості та національній конкурентоздатності. Дану обставину необхідно розглядати як стратегічну лінію розвитку трудового законодавства [8, с. 26].

Треба зауважити, що гідна праця є складним соціальним явищем, що лежить у площині політики, економіки, соціального і культурного життя суспільства, іншими словами, лежить у площині права. Найважливіша роль у реалізації такого соціального явища, як гідна праця, належить трудовому праву як галузі права і полягає у встановленні на державному рівні гарантій для працівників та забезпеченні прав і законних інтересів соціальних партнерів у цілому.

Сьогодні «трудове законодавство передбачило спробу активніше враховувати накопичений світовий досвід правового регулювання трудових відносин, що неминуче тягне за собою «вживлення» в трудове законодавство загальнодержавних принципів і норм міжнародного права» [8, с. 1]. Тому

необхідно розробити і створити умови для розвитку концепції гідної праці, суть якої повинна полягати, передусім, у: дотриманні і реалізації міжнародних трудових норм і основоположних принципів та прав у сфері праці; забезпеченні продуктивної зайнятості населення, його соціального захисту; подальшому розвитку і вдосконаленні соціального партнерства на всіх рівнях правового регулювання.

Отже, гідна праця є багатограним поняттям, що охоплює собою політичні, економічні, соціальні та культурні явища, які є передумовою для ефективної і продуктивної праці та сприяють досягненню суспільного, культурного і технічного прогресу з метою соціального захисту працівників, роботодавців та розкриття творчого і професійного потенціалу кожного з них. Держава як суб'єкт, що наділений соціальною владою, займає провідне місце в регулюванні відносин, що виникають у сфері праці, є гарантом реалізації концепції гідної праці.

Висновки

Сьогодні зростає нагальна необхідність узгодження інтересів найманих працівників, роботодавців і держави, тобто саме тих суб'єктів, що мають протилежні інтереси, передусім, в економічній сфері. Це питання збалансованості інтересів працівників, роботодавців і держави стосовно застосування найманої праці, зменшення соціальної напруги і забезпечення суспільної справедливості. Правовою формою такого балансу виступає гідна праця як засіб узгодження інтересів між працею і капіталом з метою досягнення високого рівня життя працюючого населення і членів їхніх сімей.

Концепція гідної праці є елементом правової політики держави, визнанням цінності як самої праці, так і її виконавця – людини (працівника).

Список використаних джерел:

1. Гетьманцева Н.Д. Особливості правового регулювання трудових відносин: монографія / Н.Д. Гетьманцева. – Чернівці: Технодрук, 2015. – 592 с.
2. Никитинский В.И. Перестройка фундамента системы законодательства о труде / В.И. Никитинский // Советское государство и право. – 1990. – № 7. – С. 56–64.
3. Лившиц Р.З. Трудовое законодательство: поиск концепций / Р.З. Лившиц // Советское государство и право. – 1990. – № 7. – С. 47–56.
4. Гетьманцева Н.Д. Щодо забезпечення права працівників на захист державою / Гетьманцева Н.Д.; за загальною редакцією М. І. Іншина, В. Л. Костюка, В. П. Мельника // Актуальні проблеми соціального права: науково-практичний посібник: збірник статей учасників всеукраїнських соціальних програм

(заходів) ВГОІ «Інститут реабілітації та соціальних технологій» у 2015 р. – К. : ПВГОІ «ІР СТ Україна», 2016. – Випуск II. – 220 с.

5. Чанишева Г.І Декларація МОП про соціальну справедливість у цілях справедливої глобалізації: зміст і значення [Електронний ресурс] / Г.І. Чанишева // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – Вип. 52. – С. 7–11. – Режим доступу : <http://www.apdr.in.ua/v52/02.pdf>.

6. Декларація соціальної справедливості: гідна праця та соціальний захист від 19 лютого 2013р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control_uk/publish/article?art_id=148588&cat_id=34941

7. Шебанова А. И. Достойный труд: признаки, содержание и гарантии его обеспечения / А. И. Шебанова // Трудовое право в России и за рубежом. – 2011. – № 3. – С. 2–6.

8. Гетьманцева Н. Д. Правове регулювання трудових відносин в сучасних умовах господарювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / Н.Д. Гетьманцева. – К., 2015. – 39 с.

В статье освещается концепция достойного труда как элемента правовой политики государства. Акцентируется внимание на том, что программа достойного труда стоит на повестке дня всего международного сообщества и призвана обеспечить международный диалог среди правительств, работодателей, наемных работников и всего общества. Делается вывод о том, что достойный труд является многогранным понятием, охватывающим политические, экономические, социальные и культурные явления, которые являются предпосылкой для эффективной и продуктивной работы и способствуют достижению общественного, культурного и технического прогресса с целью социальной защиты работников, работодателей и раскрытия творческого и профессионального потенциала каждого из них. Государство как субъект, наделенный социальной властью, занимает ведущее место в регулировании отношений, возникающих в сфере труда, является гарантом реализации концепции достойного труда.

Ключевые слова: достойный труд, работники, работодатели, государство, защита трудовых прав, правовая политика государства, социальный диалог, баланс интересов.

The article highlights the concept of decent work as a legal policy of the state element. The attention that the program of decent work on the agenda of the international community and is designed to provide an international dialogue among governments, employers, employees and society. The conclusion is that decent work is a multidimensional concept, covering a political, economic, social and cultural phenomena that are a prerequisite for an efficient and productive, and contribute to the achievement of social, cultural and technological progress with a view to the social protection of workers, employers and the disclosure of the creative and professional capacity of each of them. The state as a subject endowed with social power, is a leader in the regulation of relations arising in the sphere of labor, is the guarantor of the implementation of the decent work concept.

Key words: decent work, workers, employers, government, protection of labor rights, legal policy of the state, social dialogue, balance of interests.

